

Piotr Kowolik, Anna Słomian

Zainteresowania czytelnicze uczniów klas trzecich szkoły podstawowej

Nauczyciel i Szkoła 1 (2), 68-73

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Piotr KOWOLIK
Anna SŁOMIAN

Zainteresowania czytelnicze uczniów klas trzecich szkoły podstawowej

Książka pobudza wyobraźnię, uczy koncentracji, wzbogaca słownictwo i wiedzę, kształtuje gust i poczucie piękna, poszerza horyzonty myślowe, pokazuje jak postępować, rozwija inteligencję i wrażliwość. Wobec niekończącej się listy pozytywnych oddziaływań słowa pisanego na osobowość, szczególnie młodego podatnego na wpływy czytelnika, niewiarygodną wydaje się być sytuacja, w której odrzucane jest to rewelacyjne narzędzie wychowawcze przez nauczycieli, rodziców, a przede wszystkim dzieci.

Dysponujemy obecnie stosunkowo bogatą literaturą dotyczącą roli czytelnicstwa w kształceniu i wychowaniu człowieka. Natomiast znacznie skromniej, a można by powiedzieć, że w śladowych formach reprezentowana jest w piśmiennictwie problematyka czytelnicstwa uczniów klas I–III.

Dokonując przeglądu opublikowanych w latach 1945–1995 na łamach: „Życia Szkoły”, „Wychowania w Przedszkolu”, „Ruchu Pedagogicznego”, „Poradnika Bibliotekarza”, „Nowej Szkoły”, „Oświaty i Wychowania”, „Guliwera”, „Probleatów Opiekuńczo-Wychowawczych” badań nad czytelnictwem dzieci w młodszym wieku szkolnym trzeba stwierdzić, że:

- Prowadzone badania nad czytelnictwem dzieci w klasach początkowych w latach 1918–1944 miały charakter przypadkowy, zarówno z uwagi na ich zasięg terytorialny i osobowy, jak i na zakres problematyki badawczej. Analizy dokonywane były głównie z okazji badań czytelnictwa innych grup wiekowych (dzieci starsze i młodzież).
- Problem czytelnictwa dzieci w młodszym wieku szkolnym jest słabo poznany. Większość badaczy podejmujących problematykę czytelnictwa uczniów klas początkowych zajmowała się dzieckiem dziesięcioletnim.

- Każdorazowe badania nad czytelnictwem dzieci młodszoškolnych orientowały środowisko o zawężonym zakresie. Problem ten nie był badany, ani analizowany kompleksowo. Brak jest monograficznego opracowania problemów czytelnictwa uczniów klas I – III, uwzględniającego wszystkie aspekty tego problemu. Problematyka badawcza koncentrowała się głównie wokół następujących zagadnień: zamiłowanie do czytania (J. Andrzejewska, W. Goriszowski, M. Kątny); aktywność czytelnicza i kompetencje czytelnicze (J. Krupa, W. Puślecki); zainteresowania czytelnicze (J. Andrzejewska, W. Goriszowski, M. Kątny, J. Krupa, S. Włoch, A. Przecławska, I. Słońska, P. Kowolik); znajomość lektury szkolnej (J. Długosz, E. Orzech, M. Węglińska, Z. Wdańska, P. Patrzalek).
- Problematyka czytelnictwa dzieci i młodzieży interesowała wielu badaczy: psychologów, pedagogów, socjologów, bibliotekarzy, filologów oraz innych specjalistów. Podejmując dotychczasowy dorobek badawczy w odniesieniu do czytelnictwa dzieci w młodszym wieku szkolnym, należy przyjąć, że każdy najmniejszy nawet sondaż mini zbiorowości uczniowskiej ma swoją określoną wartość.

Stwierdzić należy, że problem czytelnictwa i zainteresowań czytelniczych najmłodszych odbiorców, to problem bardzo obszerny i złożony oraz – co najważniejsze, zawsze aktualny.

Badania przeprowadzono w 1995 roku w jednej ze szkół na terenie Chorzowa. Objęto nimi 53 dzieci, w tym 26 dziewczynek. Badania miały charakter diagnostyczny i częściowo prognostyczny.

Wnioski wypływające z nich mogą być wykorzystane zarówno przez rodziców, nauczycieli, jak i bibliotekarzy szkolnych w organizowaniu procesu kształcenia zainteresowań czytelniczych u dzieci w klasach początkowych. W badaniach wykorzystano następujące metody i techniki badawcze: metodę sondażu diagnostycznego, technikę krytycznej analizy literatury, badań ankietowych, wywiadu i analizy dokumentów.

Wśród badanych dzieci najwięcej było uczniów pochodzenia robotniczego (63,63%), mniej bo 1/3 stanowiły dzieci z pochodzeniem inteligenckim, a niewielki procent, bo około (4,54%) to dzieci pochodzenia chłopskiego, co nie dziwi, biorąc pod uwagę przemysłowy charakter miasta.

Okazało się, że 48 dzieci posiada własną biblioteczkę, a jedynie 5 dzieci nie ma własnych książek. Około 52,8% dzieci, spośród tych, które mają swój księgozbiór, ma biblioteczkę składającą się z ponad 50 książek. Wynik wydaje się być imponujący, jednak posiadanie własnej biblioteczki nie jest odzwierciedleniem kultury czytelniczej dziecka czy rodziny. Sprawdzono w jaki sposób dzieci spędzają wolny czas, a tym samym jak często sięgają po lekturę. Obrazuje to tabela 1.

Tabela 1

Sposób spędzania czasu wolnego*)

Forma spędzania czasu wolnego	Opinia dzieci		Opinia rodziców	
	liczba	%	liczba	%
Czytanie książek	22	41,51	15	34,09
Czytanie czasopism	6	11,32	10	22,72
Oglądanie telewizji	34	64,15	23	52,27
Zabawy z rówieśnikami	14	26,41	19	43,18
Bawienie się zabawkami	14	26,41	10	22,72
Jazda na rowerze	19	35,85	23	52,27
Pomoc rodzicom w domu	26	49,06	9	20,45

U w a g a: liczby i procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mieli możliwość wyboru więcej niż jedną formę spędzania czasu wolnego.

Jaki jest stosunek uczniów do czytania książek? Wśród dzieci, które bardzo lubią czytać książki jest ich 29,54% – 8 uczniów pochodzi z rodzin inteligentnych, a 5 z rodzin robotniczych. Spośród dzieci, które trochę lubią czytać książki (jest ich najwięcej), aż 77,77% to dzieci z pochodzeniem robotniczym, 14,82% dzieci z pochodzeniem inteligentnym i 7,41% dzieci z pochodzeniem chłopskim. Wśród dzieci, które bardzo lubią czytać czasopisma – 64,28% to dzieci pochodzenia inteligentnego, a 35,72% to uczniowie z rodzin robotniczych. Wyniki badań potwierdzają opinię o wpływie pochodzenia społecznego na czytelnicтво książek i czasopism.

Istotne wydają się być powody, dla których dzieci sięgają po książkę. Opinię uczniów na ten temat obrazują tabela 2.

Tabela 2

Powody, dla których dzieci czytają książki

Powody, dla których dzieci czytają książki	Dziewczynki	Chłopcy
	%	%
Lubię czytać	73,68	26,31
Książki są ciekawe, interesujące	57,14	42,86
Mogę dowiedzieć się dużo ciekawych rzeczy	77,78	22,22
Aby spędzić wolny czas	85,71	14,28
Są w książkach obrazki, ilustracje	62,50	37,50
Rodzic każe czytać	53,85	46,15
Nauczyciel zachęca do czytania	60,0	40,0

Z tabeli 2 wynika, iż dziewczynki, które czytają bo lubią to robić, wśród badanych uczniów, stanowią większość przy każdym z podawanych powodów. Świadczyć to może o czerpaniu większej przyjemności i satysfakcji z czytania przez dziewczynki niż przez chłopców.

Najbardziej rozpowszechnioną formą zdobywania książek i czasopism jest ich kupowanie i pożyczanie z biblioteki szkolnej. To wynika z odpowiedzi 47,17% ankietowanych w jednym i drugim przypadku.

Mniej dzieci korzysta z biblioteki klasowej – 13,21%, pożycza od kolegi – 7,55%, czy kupuje samo – 26,41%.

A jakie książki kupują rodzice swym pociechom najczęściej? Lektury szkolne wybiera aż 43,18% rodziców, w tym 15,79% stanowią rodzice w rodzinach inteligentnych, 73,68% – robotniczych i 10,53% – chłopskich. W ogóle książek nie kupuje 4,54% rodziców – wszyscy z rodzin robotniczych.

Aby dobrać dziecku odpowiednią literaturę, rodzice często kierują się gustami i upodobaniami swych pociech. Według opinii rodziców dzieci najchętniej czytają książki:

- o Indianach i kowbojach (4,54%),
- historyczne, fantastyczne, encyklopedie (6,81%),
- o zabarwieniu humorystycznym (18,18%),
- przygodowe (22,72%),
- przyrodnicze (38,63%),
- bajki, baśnie, legendy (65,90%).

Wyraźnie widać jak wielkim zainteresowaniem wśród dzieci cieszą się bajki, baśnie i legendy, co zresztą jest zjawiskiem pozytywnym. Świat bajkowy pozwala młodym czytelnikom płynnie wejść w realne, dorosłe życie, uczy pewnych zachowań, pozwala poznać – a co najważniejsze – uczy odróżniać dobro i zło i nabrać przekonania, że dobro zawsze zwycięża. Bajki dają moc, pozwalają pokonać własne lęki i niepokoje, uczą wiary we własne siły.

Niezwykle ważna jest osoba, która pomaga dziecku w doborze lektury. Najwięcej do powiedzenia w tej kwestii ma mama (69,81%), a także tata (43,40%). Nieco mniej babcia (22,64%), bibliotekarz (20,75%) i koledzy (18,87%). Rodzeństwo w tej sprawie rzadko zabiera głos (15,09%), a na samym końcu plasuje się niestety nauczyciel (11,32%). Wśród słuchających opinii mamy jest aż (59,46%) dziewczynek, a taty – (60,87%) chłopców. Z pewnością jest to chęć utożsamiania się z osobą matki w przypadku dziewcząt i ojca w przypadku chłopców.

Jak przedstawia się ranking bohaterów i autorów książkowych oraz czasopism? Spore trudności sprawiło uczniom wymienienie ulubionego bohatera książkowego, a jeszcze większe ulubionego czasopisma. Największą popularnością cieszył się *Batman*, którego wybrali sami chłopcy oraz *Król Lew* faworyzowany z kolei przez dziewczynki. Ponadto kilkoro dzieci wymieniło *Plastusia* (sami chłopcy), *Brzydkie Kaczętko* (dwóch chłopców i jedna dziewczynka) i *Kaczora Donalda* (chłopcy). Inne postacie cieszyły się mniejszym uznaniem wśród trzecioklasistów.

Do nich należeli między innymi: Alicja, Czerwony Kapturek, Mały Książę, Tomcio Paluch, Robin Hood, Kot w butach, Ania, Kacper.

Niestety czytelnictwo czasopism nie jest zbyt rozpowszechnioną i wykorzystywaną formą szerzenia kultury czytelniczej, służącą wzbogacaniu wiedzy i rozwijaniu twórczego myślenia dzieci. Tylko 13,21% uczniów czyta „Ciuchcią” (dominują chłopcy) i 16,98% „Zwierzaki” (dominują dziewczynki). Pozostałe czasopisma takie jak: „Muminki” czyta 7,55% dzieci (dziewczynki), „Płomyczek” – 3,77% (chłopcy), „Dinozaury” – 5,66% (chłopcy). Niewielkim, bo zaledwie dwu procentowym zainteresowaniem cieszą się: „Małe Wiadomości DD”, „Pentliczek” i „Kwak”.

Wśród wymienionych przez dzieci czasopism, znalazły się również takie, których w bibliotekach dziecięcych nie powinno być, np. „Popcorn” (przeznaczony dla młodzieży) i „Życie na gorąco” (przeznaczone dla dorosłych). 26,41% dzieci nie ma swojego ulubionego czasopisma. Wniosek nasuwa się jeden, dzieci młodszoszkolne niezależnie od płci, niechętnie czytają czasopisma.

Czy upodobania dzieci dotyczące ulubionego autora książek pokrywają się z upodobaniami ich rodziców? Ilustruje to tabela 3.

Tabela 3

Ulubiony autor książkowy w opinii rodziców i dzieci

Nazwisko autora książek	Liczba rodziców	Liczba dzieci
J. Ch. Andersen	30	28
J. Brzechwa	14	6
J. Tuwim	8	2
M. Konopnicka	5	2
M. Kownacka	1	2

Jak wynika z tabeli 3, wspomnienia rodziców z dzieciństwa pokrywają się z gustami ich dzieci. Dotyczy to głównie dwu autorów: J. Ch. Andersena i J. Brzechwy.

W istniejącej rzeczywistości zauważyć można coraz mniejsze zainteresowanie światem książki. O ile małe dzieci z entuzjazmem przekraczają próg fascynującej krainy literatury, z zapartym tchem słuchając baśni czytanych im przez dorosłych, o tyle dzieci starsze przestają już wyciągać ręce po barwne źródła niesamowitych przeżyć, jakie stanowią książki.

Z wiekiem, wraz z nabywaniem umiejętności samodzielnego czytania dzieje się coś, co sprawia, że młodzi czytelnicy nie chcą na własną rękę kontynuować

wędrowki rozpoczętej kiedyś za pośrednictwem rodziców. Być może nieodpowiednia atmosfera domu rodzinnego, poświęcanie mniej czasu dziecku sprawiają, że brak istotnych podstaw dla rozwoju zainteresowań czytelniczych w późniejszym wieku. Z pewnością właściwa atmosfera domu, w którym rozmawia się o literaturze, opowiada ciekawe fragmenty przeczytanych utworów, a książka jest najlepszym prezentem urodzinowym, wykreuje osobowość niezwykłą, aktywną, mądrą. Dom rodzinny winien zapoczątkować proces, który później będzie kontynuowany wspólnie z nauczycielem, umiejętnie organizującym czytelnictwo swych podopiecznych.

Poniżej proponuje się konkretne zadania dla nauczycieli klas trzecich w celu rozwijania zainteresowań czytelniczych uczniów:

- założenie biblioteczki klasowej i gromadzenie w niej odpowiedniej i różnorodnej literatury;
- systematyczne dołączanie do zbiorów biblioteczki nowości wydawniczych (w tym i czasopism) połączone z krótkim omówieniem utworu (autor, tematyka);
- przeprowadzanie lekcji poświęconych ulubionej lekturze, tak aby każde dziecko miało możliwość opowiedzenia o swojej książce;
- wykorzystywanie różnych form pracy z lekturą, takich jak: inscenizacja, improwizacja, opowiadanie;
- przeprowadzanie na lekcjach plastyki konkursów dotyczących tematyki związanej z literaturą, np. „Ulubiony bohater książkowy” czy „Ulubiona książka”;
- organizowanie wyjazdów do kina czy teatru, w celu obejrzenia adaptacji słynnych bajek i późniejsze porównanie ich z pierwowzorem literackim;
- zapoznanie dzieci z sylwetkami autorów literatury dziecięcej (zarówno prozy jak i poezji);
- korzystanie na lekcjach z różnego rodzaju wydań encyklopedycznych, poradników, atlasów, albumów, słowników, w celu nabycia umiejętności posługiwania się nimi oraz by poszerzyć i ugruntować wiedzę;
- przeprowadzanie konkursów literackich, np. „Kto odgadnie jaki jest dalszy los bohaterów wybranej lektury?”;
- założenie przez dzieci dzienniczków lektur w postaci teczek, w których uczniowie gromadziliby wszystko, co z daną lekturą im się kojarzy (mógłby to być rysunek, recenzja, charakterystyka bohaterów, ale wybór należałby do ucznia).

Przedstawione propozycje kilku form pracy z lekturą, które wykorzystywane może sprawią, że magiczny świat książki znowu wróci do łask i stanie się niezwykłym światem przyszłych pokoleń.